

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кафедра права

Е. І. Оржинська, С. В. Скребовська

ПРАВО

Методичні рекомендації
щодо проведення семінарських занять
з міждисциплінарної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
за спеціальністю 081«Право»
галузі знань 81 «Право»

Видавництво
«Юридика»
2025

Автори:

Оржинська Е. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;

Скребовська С. В., асистент кафедри права Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Рецензенти:

Шкута О. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ;

Гришко Л. М., кандидат юридичних наук, старший дослідник, доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол № 4 від 23 грудня 2024 року)*

Оржинська Е. І

О-65 Право : Методичні рекомендації щодо проведення семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Е. І. Оржинська, С. В. Скребовська. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. – 80 с.

Методичні рекомендації щодо проведення семінарських занять з міждисциплінарної дисципліни «Право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

УДК 340(072)

РОЗДІЛ І. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	4
РОЗДІЛ ІІ. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.	5
ТЕМА 1. Основи теорії держави та права.	5
ТЕМА 2. Конституційне право України.	10
ТЕМА 3. Цивільне право України.	21
ТЕМА 4. Трудове право України.	29
ТЕМА 5. Екологічне право України.	36
ТЕМА 6. Господарське право України.	43
ТЕМА 7. Сімейне право України.	50
РОЗДІЛ ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.	57

Розділ І ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Перелік тем	Кількість годин, денна форма 90				Кількість годин, заочна форма 90			
	л	пр	ср	всього	л	пр	ср	всього
Змістовний модуль № 1. Поняття і сутність держави і права								
Тема № 1. Основи теорії держави та права	2	2	6	10	2	2	8	12
Тема № 2. Конституційне право	2	2	6	10	—	—	8	8
Змістовний модуль № 2. Загальна характеристика основних галузей права								
Тема № 3. Цивільне право України	2	2	6	10	2	2	8	12
Тема № 4. Трудове право України	2	2	6	10	—	—	8	8
Тема № 5. Екологічне право України	2	2	6	10	—	—	8	8
Тема № 6. Господарське право України	2	2	6	8	—	—	8	8
Тема № 7. Сімейне право України	2	2	6	10	—	—	8	8
Змістовний модуль № 3. Загальна характеристика судових, правоохоронних органів. Основи антикорупційного законодавства України								
Тема № 8. Судові та правоохоронні органи України	—	—	6	10	—	—	8	8
Тема № 9. Основи антикорупційного законодавства України	2	—	6	8	2	—	8	8
Тема № 10. Міжнародне право	—	—	6	8	—	—	8	8
Разом	16	14	60	90	6	4	80	90

Розділ ІІ ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ № 1. Поняття і сутність держави і права

ТЕМА 1. Основи теорії держави та права

Навчальні питання

- Держава: поняття, причини виникнення, основні теорії походження.
- Ознаки, суть та функції держави.
- Форми держави: поняття і структура:
 - Поняття та види форм державного правління.
 - Поняття та види форм державного устрою.
 - Поняття та види державного режиму.
- Механізм і апарат держави. Органи державної влади.
- Право: поняття, ознаки, сутність.
- Принципи та функції права.
- Джерела права.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання:

- Методологія теорії держави і права.
- Основні теорії походження держави.
- Поняття держави та державної влади.
- Загальна характеристика гілок влади.
- Поняття політичної системи
- Поняття і ознаки демократії.
- Концепція верховенства права.
- Поняття норм права та інші соціальні норми.
- Правотворчість, як особливий вид юридичної діяльності.
- Поняття система права та системи законодавства.
- Поняття, види та ознаки правовідносин.

12. Юридична відповідальність.

13. Поняття та види юридичних колізій.

Теми реферативних повідомлень:

1. Поняття правової культури суспільства.
2. Поняття правопорушення та його види.
3. Види юридичної відповідальності.
4. Сучасна система права України.
5. Україна, як правова та соціальна держава.
6. Загальна характеристика гілок влади в Україні.
7. Особливості унітарних та федеративних форм державного устрою.

Практичне завдання

1. Визначте всі елементи форм держави (форму правління, форму державного устрою та політичний режим) та заповніть таблицю:

Держава	Форма правління	Форма державного устрою	Політичний режим
Австрія			
Бельгія			
Бразилія			
Великобританія			
Данія			
Ізраїль			
Йорданія			
Іспанія			
Італія			
Канада			
Катар			
Китай			
Колумбія			
Кувейт			
Марокко			

Мексика			
Норвегія			
Оман			
США			
Україна			
Франція			
Японія			

2. Заповніть таблицю.

Теорія виникнення держави	Представники	Суть теорії	Переваги та недоліки
Договірні			
Теологічна			
Патріархальна			
Теорія насилля			
Соціально-економічна			
Психологічна			
Органічна теорія			

Методичні рекомендації

для підготовки до семінарського / практичного заняття

При вивченні цієї теми студентам слід опрацювати рекомендовану для вивчення теми літературу та засвоїти навчальні питання.

Під час дослідження першого питання необхідно звернути увагу на надані науковою поняття та причини виникнення держави. Охарактеризувати основні теорії походження держави, зокрема теологічну, договірну, економічну, патріархальну, психологічну, космічну та інші. Назвати та розкрити типи держав.

У другому питанні слід приділити увагу ознакам держави, розкрити основні функції держави (зовнішні та внутрішні) та формам їх реалізації. Серед форм реалізації функцій

держави окрему увагу приділити правотворчій, правозастосовній та правоохоронній.

Під час висвітлення форм держави, необхідно визначити такі поняття, як форма державного правління, форма державного устрою та державний режим та вміти їх розрізняти. Вміти класифікувати форми держави, зокрема виділяти так форми, як монархія та республіки та їх види. Серед форм державного устрою розкрити суть унітарних, федеративних та конфедеративних держав та навести приклади таких держав. Також розкрити такі елементи, як поділ влади, економічну систему, права людини в існуючих політичних режимах (щонайменше в таких, як демократичному, ліберальному, авторитарному, тоталітарному та інших).

У четвертому питанні необхідно зосередити увагу на механізмі і апараті держави. Розкрити критерій розподілу органів державної влади на центральні та місцеві та назвати такі органи.

У питання присвячених праву необхідно розкрити підходи до розуміння поняття права, ознак та сутності. Структуру системи права. Предмет і метод правового регулювання. Галузі, підгалузі та інститути права. Міжгалузеві комплекси. Джерела права як зовнішню форму їх вираження. Види джерел права. Закони і підзаконні нормативно-правові акти. Систематизація нормативно-правових актів.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: www.rada.gov.ua
2. Основи права : підручник / В.Д. Гапотій, О.А. Слишук. 2-ге вид. Із змінами та доп. Мелітополь : Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
3. Правознавство : базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків : Фоліо, 2014. 635 с.
4. Правознавство : підручник / Г.І. Балюк та ін. ; за відп. ред. О. В. Дзери. Київ, 2019. 632 с.
5. Правознавство : підручник / під ред. Д. Каменського, В. Мирошніченка. Київ, 2018. 288 с.

6. Правознавство : підручник для студентів ВНЗ / кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с.
7. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

Допоміжна:

8. Антошкіна В. К. Ознаки та особливості права, які зумовлюють необхідність тлумачення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 233–239.
9. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах / редкол.: С. І. Максимов (гол.) та ін. Харків : Право, 2017. Том 2 : Філософія права. 1128 с.
10. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків : Право, 2017. Том 3 : Загальна теорія права. 952 с.
11. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19–23.
12. Гусарєва С. Д., Тихомирова О. Д. Теорія держави та права : навч. посіб. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
13. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 154–159.
14. Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.
15. Кравчук М. В. Особливості державного і військового будівництва на завершальному етапі існування Української Центральної Ради: історико-правовий аспект. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 5. С. 82–85.
16. Кравчук М. В. Праворозуміння – важлива наукова проблема правового життя України. *Актуальні проблеми правознавства : збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ* / редкол. та ін. Випуск 1. Тернопіль, 2016. С. 19–25.
17. Теорія держави і права : підручник / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва, Т. О. Гуржій та ін. ; за заг. ред. Л. В. Ніколаєвої, Т. О. Гуржії. Київ : Київ. нац. торгово-екон. ун-т, 2019. 424 с.
18. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
19. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук,

- проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
20. Тетарчук І., Дяків Т. Теорія держави і права : навчальний посібник для підготовки до іспитів. 2019. 184 с.
 21. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

ТЕМА 2. Конституційне право України

Навчальні питання

1. Конституційне право – провідна галузь системи права України.
2. Конституція України – основне джерело конституційного права.
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.
4. Органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні.
5. Громадянство України.
6. Конституційне регулювання виборчої системи та референдумів в Україні.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання

1. Історія українського конституціоналізму.
2. Передумови та основні напрями конституційної реформи в Україні.
3. Структура Конституції України.
4. Юридичні властивості Конституції України.
5. Основні функції конституції України.
6. Особливості прийняття та внесення змін в Конституцію України.
7. Суб'єкти конституційно-правових відносин.
8. Об'єкти конституційно-правових відносин.
9. Зміст конституційно-правових відносин.
10. Юридичні факти в конституційному праві.
11. Поняття та принципи державного устрою.

12. Територія держави: поняття, характерні ознаки, складові.
13. Державний кордон України: поняття, законодавче регулювання.
14. Поняття та система адміністративно-територіального устрою України.
15. Поняття та види автономії. Конституційно-правовий статус АРК.
16. Особливості конституційно-правового регулювання порядку проведення місцевих референдумів в Україні.
17. Юридична відповідальність за порушення законодавства України про вибори та референдуми.
18. Організація і проведення всеукраїнського референдуму. Правові наслідки всеукраїнського референдуму.
19. Повноваження Президента України.
20. Підстави і порядок припинення повноважень Президента України.
21. Адміністрація Президента України.
22. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки та оборони.

Теми реферативних повідомлень

1. Конституційне право України як провідна галузь національного права.
2. Становлення науки конституційного права в Україні та основні напрями її розвитку.
3. Методи науки конституційного права.
4. Роль конституційного права України як навчальної дисципліни у професійній підготовці юриста.
5. Теоретичні проблеми розвитку конституційного права України.
6. Юридична природа джерел конституційного права України.
7. Поняття, види та характеристика джерел конституційного права України.
8. Система конституційного права України: поняття, структура, особливості.

9. Властивості Конституції як Основного Закону та конституційна регламентація змісту і реалізації суб'єктивних прав і свобод.
10. Ідеальна конституція: проектування, виконання, досвід.
11. Конституція України – пріоритетне джерело конституційного права України.
12. Конституційно-правове положення іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні та його особливості.
13. Правовий статус українців, які проживають за кордоном.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Принципи конституційного ладу України»:

Україна за формою державного устрою є...	
Україні за формою державного правління є...	
Конституційний лад в Україні має право визначати і змінювати...	
Україні належить...	
Норми Конституції України є нормами...	
Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах...	

2. Вставте пропущені слова та /або фрази.

Конституція України має _____ юридичну _____.

В Україні гарантується _____ розвиток, використання і захист _____, інших мов національних меншин України.

Держава _____ консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також _____ етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Суспільне життя в Україні _____ на засадах політичної, економічної та ідеологічної _____.

Громадяни _____ конституційні права і свободи та є рівними перед _____.

Громадянин України _____ вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за _____ і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за _____.

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, _____ свобода пересування, _____ вибір місця проживання, право _____ територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Кожному гарантується право на _____ рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Закони та інші нормативно-правові акти _____ зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Кожен _____ на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається _____. Кожен є вільним у виборі захисника своїх _____.

Поняття конституційного права. Предмет конституційно-правового регулювання. Метод конституційно-правового регулювання. Функції конституційного права як галузі права. Конституційне право як галузь юридичної науки та освіти. Місце і роль конституційного права в національній системі права України.

3. Складіть схему «Законодавчий процес».

4. Заповніть таблицю «Принципи конституційного ладу України».

Принцип	Стаття КК України	Суть принципу / загальна характеристика

Методичні рекомендації для підготовки до семінарського заняття

При вивченні даної теми студентам слід опрацювати рекомендовану для вивчення теми літературу та засвоїти навчальні питання.

Розкриваючи поняття конституційного права, необхідно зацентрувати увагу, що це провідна система права України. Розкрити функції та принципи конституційного права. Перелічити юридичні властивості Конституції України та її зміст.

Розглядаючи питання джерел конституційного права необхідно розкрити види таких джерел: нормативно-правові акти, нормативні договори, конституційно-правові звичаї та судові прецеденти. Охарактеризувати ознаки джерел конституційного права України як галузі права. Зокрема, нормативно-правові акти як основне джерело конституційного права України. Види нормативно-правових актів: Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти. Закон в системі джерел конституційного права.

Розглядаючи питання конституційно-правового статусу особи в Україні доречно розкрити його поняття та види таких правових статусів. Розкрити суть принципів правового статусу людини і громадянина, особливості правового статусу в Україні іноземців і осіб без громадянства, конституційно-правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, в Україні. Гарантії та захист конституційних прав і свобод людини в Україні.

Досліджуючи питання громадянства України необхідно розкрити поняття та ознаки громадянства, загальні та спеціальні

принципи громадянства України. Виокремити принцип єдиного громадянства та його закріплення в Конституції України. Додатково необхідно дослідити Закон України «Про громадянство України». Розглянути підстави набуття громадянства України, вимоги до осіб, що приймаються до громадянства України, категорії осіб, які не можуть бути прийняті до громадянства України та підстави припинення громадянства України. Окремо назвати підстави для виходу із громадянства України. Назвати та вказати функції системи органів, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, їх компетенції.

Розглядаючи питання форм демократії необхідно окремо надати поняття безпосередній демократії (виборам та референдуму) та представницькій. Надати поняття і види виборів. Охарактеризувати виборче законодавство України, шляхом розкриття категорій: поняття виборчого права і його основні принципи; пряме й рівне виборче право; таємне голосування (мета і способи); активне і пасивне виборче право та виборчі цензи.

Додатково розкрити поняття і соціальна роль референдуму. Відмінність референдуму від виборів та інших форм безпосередньої демократії. Види референдумів в Україні. Назвати питання, які можуть бути вирішені виключно шляхом референдуму та питання, які не можуть виноситися на референдум. Охарактеризувати юридичні наслідки проведення референдуму.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: www.rada.gov.ua
2. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.] ; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова ; тех. ред. Ю. Д. Батан. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.
3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. 2-е вид.,

- перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філяніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
4. Конституційне право : навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасєва, Ю. Батан [та ін.] ; за заг. ред. Д. Терлецького ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 584 с.
 5. Конституційне право України : підручник. 11-е видання (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.
 6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / О. В. Сердюк, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін. ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 124 с.
 7. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Текст] : із змінами та допов. станом на 09 верес. 2014 р. (відповідає офіц. текстові). Київ : Правова єдність ; Алерта, 2014. 247 с.

Нормативно-правові акти:

8. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 № 1427. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12> (дата звернення: 20.08.2024).
9. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 20.08.2024).
10. Декларація прав національностей України від 01.11.1991 № 1771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12> (дата звернення: 20.08.2024).
12. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 20.08.2024).
13. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.08.2024).
14. Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання від 10.12.1984 ООН; Конвенція, Міжнародний документ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

15. Конвенція ООН про статус біженців від 28.07.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 20.08.2024).
16. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини від 04.11.1950. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print1389988659002889 (дата звернення: 20.08.2024).
17. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.08.2024).
18. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права: Пакт ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2024).
19. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 20.08.2024).
20. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права : Пакт ООН від 16.12.1966 № 995_042. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.08.2024).
21. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 20.08.2024).
22. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10.02.1998 № 90/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
23. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17.11.2011 № 4061. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17> (дата звернення: 20.08.2024).
24. Про вищий антикорупційний суд : Закон України від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
25. Про географічні назви : Закон України від 21.05.2015 № 2604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2604-15> (дата звернення: 20.08.2024).
26. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 20.08.2024).
27. Про державний кордон : Закон України від 04.11.1991 № 1777. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> (дата звернення: 20.08.2024).

28. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16> (дата звернення: 20.08.2024).
29. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 20.08.2024).
30. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 20.08.2024).
31. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 20.08.2024).
32. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 04.04.1995 № 116/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0> (дата звернення: 20.08.2024).
33. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
34. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 20.08.2024).
35. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
36. Про місцеві вибори : Закон України від 14.07.2015 № 595. Дата оновлення: 19.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19> (дата звернення: 20.08.2024).
37. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення: 20.08.2024).
38. Протокол щодо статусу біженців від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363 (дата звернення: 20.08.2024).

Допоміжна література:

39. Аракелян М. Р. Міжнародно-правовий захист прав людини : навчально-методичний посібник з тестовими завданнями для підготовки до ЗНО. Фенікс, 2019. 194 с.

40. Батанов О. В., Сметана В. В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: досвід компаративного аналізу. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 316 с.
41. Гулевська Г. Ю. Філософсько-правові аспекти феміністичної юриспруденції. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с. С. 64–67.
42. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. практ. посіб. Київ : Алерта, 2016. 488 с.
43. Захист прав людини. Європейський суд з прав людини у сфері кримінального судочинства : зб. судової практики / укладач А. О. Потьомкін. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 496 с.
44. Камінська О. А., Федорченко О. В. Дефініція парламенту в українському законодавстві Problems of modern science and practice : the I International Science Conference, September 21–24, 2021, Boston, USA. 487 p. P. 125–129.
45. Камінська О. А., Федорченко О. В. Законодавчі новації виборів органів місцевого самоврядування. *Юридичний бюллетень* : наук. журн. Одеса : ОДУВС, 2021. Вип. 22 (22). 124 с. С. 18–26.
46. Камінська О. А., Федорченко О. В. Правове регулювання законодавчої ініціативи виконавчої влади. *Право та державне управління* : збірник наукових праць / за ред. О. В. Покатаєвої. Запоріжжя : КПУ, 2021. № 4. 108 с. С. 13–17.
47. Камінська О. А., Федорченко О. В. Правове регулювання права законодавчої ініціативи. *Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика* : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції (28 травня 2021 р.). Херсон : Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, 2021. 266 с. С. 115–120.
48. Куракін О. М., Кириченко В. М. Порівняльне конституційне право. Модульний курс. Київ : ЦУЛ, 2020. 256 с.
49. Міхальов В. О. Права людини в Україні : навчально-методичний посібник. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 122 с.
50. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2020. 206 с.
51. Наливайко Л. Р., Романов М. Ю. Політичні права внутрішньо переміщених осіб в Україні: реалії та проблемні аспекти. *National law journal: theory and practice*. 2018. № 5 (21). С. 15–18.

52. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.
53. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2020. 260 с.
54. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24 квітня 2018 р. № 3-р/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/melnyk_0.pdf
55. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25 грудня 1997 р. № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#Text>
56. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 р. № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text>
57. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) від 10 січня 2008 р. № 1-рп/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-08#Text>
58. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 р. № 7-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb07d710-20#Text>
59. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 р. № 8-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02#Text>

60. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Марго Поліни Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 частини п'ятої, частини сьомої статті 454 Цивільного процесуального кодексу України від 6 квітня 2022 р. у справі № 2-р(П) / 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-22#Text>
61. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Право України*. 2017. № 7. С. 30–38.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ № 2.

Загальна характеристика основних галузей права

ТЕМА 3. Цивільне право України

Навчальні питання

1. Поняття, система та джерела цивільного права України.
2. Цивільні правовідносини та їх елементи.
 - 2.1. Суб'єкти цивільних правовідносин.
 - 2.2. Об'єкти цивільних правовідносин.
 - 2.3. Суб'єктивне цивільне право.
 - 2.4. Суб'єктивний обов'язок.
3. Строки та терміни. Позовна давність. Набувальна давність.
4. Право власності: поняття, зміст, форми.
5. Поняття, ознаки та форми правочинів.
6. Загальні положення про зобов'язання та договір.
7. Спадкове право: поняття та черги.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання

1. Види цивільних правовідносин (класифікація).
2. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
3. Юридична особа як учасник цивільних правовідносин.
4. Загальні положення про об'єкти цивільних прав та їх види.
5. Поняття та ознаки правочинів.
6. Види правочинів та їх класифікація.

7. Загальні вимоги чинності правочину та презумпція правомірності.
8. Форми вчинення правочинів (способи волевиявлення).
9. Держана реєстрація правочинів.
10. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог.
11. Поняття строку та терміну, їх визначення.
12. Строки та терміни в цивільному праві: класифікація та правила обчислення.
13. Перебіг строку, його закінчення та порядок вчинення дій в останній день строку.
14. Права, що забезпечують фізичну недоторканність фізичної особи.
15. Права, що забезпечують соціальне буття та фізичної особи.
16. Речові права на чуже майно та їх види.
17. Загальні положення про право володіння чужим майном.
18. Загальні положення про право користування чужим майном.

Теми реферативних повідомлень

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
2. Правоздатність та дієздатність фізичної особи. Види дієздатності.
3. Юридичні особи як суб'єкти цивільно-правових відносин.
4. Особисті немайнові права фізичної особи.

Практичне завдання

Задача 1

Прокофєва, як вчителька музики (фортепіано) тричі на тиждень надавала приватні уроки з фортепіано, які закінчувались після 10 години вечора. Музика дратувала сусідів які неодноразово просили її дотримуватись тиші після 21:00 та посилялись на вимоги ЗУ «Про благоустрій населених пунктів». Але на скарги та вимоги сусідів про дотримання режиму тиші Прокофєва не реагувала. Сусіди неодноразово викликали патрульну поліцію, яка приїздила вже після завершення

Прокофєвою уроків фортепіано. Також патрульна поліція проводила бесіди з Прокофєвою, які не дали жодного результату.

Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Чи є відносини між Прокофєвою і сусідами цивільними?
2. Що є підставою їх виникнення?
3. Надайте характеристики елементів цих відносин?
4. Які способи судового захисту можуть бути застосовані у даній ситуації?

Задача № 2

До голови ОСББ «Світанок» Іванова В.І. звернулась Борідько О.О. із заявою, що сусіди, які проживають на поверх вище залили водою квартиру, в результаті чого необхідно провести ремонт ванної кімнати, коридору та спальні. Голова ОСББ пояснив, що це приватно-юридичний конфлікт до якого він не має жодного відношення та відмовив у прийнятті заяви і порекомендував звернутися за належністю.

Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Які форми захисту передбачені цивільним кодексом може використати Борідько О.О.?
2. Які способи судового захисту можуть бути застосовані у даній ситуації?
3. Надайте правову оцінку діям голови ОСББ?

Задача № 3

Требухову І.І. 21 січня 2023 р. виповнилося 18 років. З 2016 р. він перебував під опікою свого дядька Мельника О. Требухов І.І. зі своїм опікуном та його сім'єю проживали у будинку батьків Требухова І.І., які загинули у 2016 р. Стосунки були між Требуховим І.І. та дядьком були напружені. Як тільки Требухову І.І. виповнилось 18 років він повідомив сім'ю опікуна, щоб вони покинули його будинок. Але опікун повідомив, що ще у 2017 р. відчужив цей будинок своїй дочці

шляхом укладання договору дарування. Органи опіки та піклування не давали згоди на відчуження будинку сироти.

Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Охарактеризуйте законність даного правочину дарування будинку.

2. Чи обов'язкова згода органу опіки та піклування під час відчуження майно неповнолітніх та/або сироти?

3. Які форми захисту передбачені цивільним кодексом може використати Требухов І. І.

4. Які строки позовної давності розірвання договорів?

4. Завдання (письмові).

1. Скласти схему «Види особистих немайнових прав фізичної особи».
2. Скласти таблицю, в якій визначити особисте немайнове право фізичної особи в світлі норми ЦК та передбачена нормою Кримінального кодексу кримінальна відповідальність за його порушення з позначенням відповідної норми.
3. Скласти схему «Склад цивільних правовідносин».
4. Скласти схему «Способи (форми) захисту цивільного права».

Методичні рекомендації

для підготовки до семінарського заняття

При вивченні даної теми студентам слід опрацювати рекомендовану для вивчення теми літературу та засвоїти навчальні питання.

Розгляд першого питання необхідно розпочати з надання визначення поняття цивільного права. Розкрити предмет правового регулювання цивільного права через призму майнових і особистих немайнових правовідносин. Охарактеризувати методи правового регулювання цивільного права. Система цивільного права, загальну і особливу частини. Назвати джерела цивільного права.

Розкриваючи особливості цивільно-правових відносин необхідно зазначити їх наукове визначення через призму основних

елементів (суб'єкту, об'єкта і змісту). Охарактеризувати правові ознаки юридичних осіб та розкрити поняття цивільної право суб'єктоздатності та дієздатності. Розкрити зміст цивільної правоздатності і дієздатності (угодоздатність, деліктоздатність, тестаментоздатність, трансдієздатність) фізичних осіб. Визначити види дієздатності (повна, неповна, часткова, обмежена у за рішенням суду, особи, визнані судом недієздатними). Поняття та порядок оголошення безвісно відсутньою чи померлою особою. Здійснення і захист цивільних прав. Охарактеризувати об'єкти цивільних правовідносин та їх види в тому числі і за критерієм оборотоздатності.

Строки та терміни, позовна та набувальна давність – це насамперед періоди часу, в які суб'єкт цивільних правовідносин має право здійснити певні дії. Тому досліджуючи це питання необхідно мати уявлення про чіткі терміни (строки) таких дій, зокрема про початок їх перебігу, обчислення, зупинення та закінчення.

Поняття права власності необхідно розкрити через об'єктивний та суб'єктивний сенс. Охарактеризувати форми власності в Україні, зокрема власність народу України, приватну, колективну, державну. Розкрити зміст права власності, враховуючи сукупність повноважень власника з володіння, користування і розпорядження майном.

Досліджуючи питання правочинів необхідно визначити їх значення та правове визначення. Розкрити ознаки правочинів та надати підходи до їх класифікації. Визначити умови дійсності правочинів. Надати класифікацію недійсних правочинів, зокрема окремо звернути увагу та розкрити суть нікчемних та оспорюваних; повністю недійсні та частково; з дефектом змісту, суб'єктного складу, волі та форми. Навести правові наслідки укладання недійсних та оспорюваних правочинів.

Розкриваючи зобов'язання право, як підгалузі цивільного права необхідно звернути увагу на підстави його виникнення та припинення. Суб'єкти, об'єкти та зміст зобов'язання. Множинність осіб в зобов'язанні. Виконання зобов'язань та способи забезпечення цього процесу. Цивільно-правова відповідальність.

Розглядаючи питання спадкового права необхідно нати поняття спадкового права, спадщини, спадкодавця та спадкоємця. Розкрити універсальне та сингулярне правонаступництво у спадковому праві. Види спадкування. Час і місце відкриття спадщини. Спадкування за законом. Черги спадкоємців. Обов'язкова частка. Спадкування за заповітом. Порядок укладання і посвідчення заповіту. Усунення від спадкування. Прийняття та відмова від спадщини. Оформлення спадкових прав.

Рекомендована література

Базова:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Про інститути спільного інвестування : Закон від 05.07.2012 № 5080-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17> (дата звернення: 20.08.2024).
4. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 20.08.2024).
5. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2654-12> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 № 157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 20.08.2024).
8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 20.08.2024).
9. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 20.08.2024).

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства : Закон України від 21.07.2020 № 816-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
12. Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.2001 № 5.
13. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS090583.html (дата звернення: 20.08.2024).
14. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08> (дата звернення: 20.08.2024).
15. Справа «Брайловська проти України» (Заява № 14031/09) : Рішення Європейського суду з прав людини, від 06.06.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d93#Text (дата звернення: 20.08.2024).
16. Справа «М. Т. проти України» (Заява № 950/17) : Рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d46#Text (дата звернення: 20.08.2024).
17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
18. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 20.08.2024).

Допоміжна:

19. Актуальні питання приватного та публічного права в правоохоронній і правозахисній діяльності : матеріали міжнародної курсантсько-студентської науково-практичної конференції (Одеса, 28 березня 2014 р.) / за заг. ред. В. П. Маковія, Р. Ю. О. Мамедова, С. В. Резніченка. Одеса : ОДУВС, 2014. 298 с.
20. Губарев С. В., Лов'як О. О., Мироненко В. П. Цивільне право України. Київ, 2015. 236 с.

21. Кузнецова Н., Чижмарь Є., Журавльов Д., Бабенко К. Постанови Пленуму Верховного Суду в цивільному судочинстві. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 440 с.
22. Кузнецова Н., Чижмарь Є. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 152 с.
23. Романюк В. А. Позовна давність у цивільному праві. Харків : SBA-print. 2019. 236 с.
24. Сімейне право України : підруч. / за заг. ред.: Т. В. Боднар, О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 520 с.
25. Сімейне право України, для підготовки до іспитів : навчальний посібник / І. В. Тетарчук. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 176 с.
26. Скребовська С. Правовий механізм позбавлення батьківських прав в Україні. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Херсон, 17–18 листопада 2021 р. С. 330–332.
27. Тетарчук І., Дяків Т. Цивільне право України. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.
28. Цивільне право України : підручник / за ред.. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стереотипне. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
29. Цивільне право України. Для підготовки до іспитів : навчальний посібник / І. В. Тетарчук. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 202 с.
30. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5 : Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків : ФОП Лисяк Л. С., 2011. 624 с.
31. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7 : Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків : ФОП Лисяк Л. С., 2012. 736 с.
32. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців).

- Т. 8 : Договори про передачу майна у власність та користування / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків : ФОП Лисяк Л. С., 2013. 672 с.
33. Цивільне право України : навч. посіб. для підгот. до іспитів / упоряд.: І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків. Київ : Центр учб. літ., 2015. 202 с.
34. Хомишин М., Чижмарь Е., Журавльов Д., Петков С. Проєсудальні документи у сфері цивільно-правових відносин. Зразки документів. Коментарі. Пояснення. Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 184 с.

ТЕМА 4. Трудове право України

Навчальні питання:

1. Поняття трудового права/
2. Трудовий договір: поняття та порядок укладення.
3. Форми трудового договору.
4. Підстави та порядок припинення трудового договору.
5. Оплата праці: поняття, види та форми.
6. Робочий час і його види. Правове регулювання часу відпочинку.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання.

1. Поняття, ознаки та види суб'єктів трудового права.
2. Найманий працівник як суб'єкт трудового права.
3. Трудова правосуб'єктність працівника: виникнення, зміст і припинення, випадки обмеження.
4. Правовий статус роботодавців, їх організацій та об'єднань.
5. Правовий статус трудових колективів.
6. Колективні договори/
7. Юридичні гарантії при прийомі на роботу.
8. Види трудових договорів. Порядок укладання трудового договору.
9. Випробування при прийнятті на роботу: порядок встановлення, тривалість та правові наслідки.
10. Переміщення на інше робоче місце і його відмінність від переведення та зміни істотних умов праці.

11. Зміна істотних умов праці: підстава, зміст, порядок та наслідки.
12. Порядок переведення на іншу роботу та гарантії працівників при такому переведенні.
13. Атестація працівників: поняття, значення, правові наслідки.
14. Гарантії від необґрунтованих звільнень.
15. Порядок звільнення і проведення розрахунку. Вихідна допомога.
16. Правові наслідки незаконного переведення і звільнення працівників.
17. Проаналізувати Закон України «Про державну службу».

Теми реферативних повідомлень

1. Система трудового права.
2. Основні права та обов'язки працівника в трудових правовідносинах.
3. Трудові спори.
4. Контракт – особливий вид трудового договору.
5. Розірвання трудового договору: порівняльно-правовий аналіз національного та європейського законодавства.
6. Випробувальний термін: порядок призначення.
7. Порядок звільнення працівника.
8. Підстави звільнення державних службовців.

Практичне завдання

Задача № 1

У 2017 р. в Харківській ОДА проводилась реорганізація структурних підрозділів. Зокрема штат працівників скоротили на 10 осіб. Одна усіх працівників за 60 днів повідомили про можливе звільнення у зв'язку з реорганізацією. Але звільнили лише головного – бухгалтера (начальника відділу бухгалтерського супроводу) і скоротили 9 пустих місць (на яких ніхто не працював). Головному бухгалтеру пояснили, що змінилась назва відділу з «Бухгалтерського супроводу» на «Бухгалтерського обліку» що і є реорганізацією.

Головний бухгалтер звернулась за юридичною консультацією, де дізналась, що під час скорочення повинні були розформувати її відділ, та перетворити його на сектор чи то департамент. А зміна назви відділу не є реорганізацією.

1. *Вирішіть дану справу.*
2. *Охарактеризуйте реорганізацію суб'єктів господарювання.*
3. *Розробити логічно-структурну схему (алгоритм): «Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця».*

Задача № 2

У зв'язку із епідемією Covid-19 за наказом керівника підприємства і за її ініціативи спеціалісту юрисконсульту Мітьковій І. В. з січня 2020 р. по березень 2020 р. була надана відпустка без збереження заробітної плати. У колективному договорі надання такої відпустки не передбачено.

Пізніше у зв'язку з Російською агресією проти України Мітьковій І. В. за її ініціативи наказом керівника була надана відпустка без збереження заробітної плати з 25 лютого 2022 р. і до закінчення військових дій.

1. *Чи зараховується час цієї відпустки без збереження заробітної плати, в стаж роботи, що дає право на щорічну основну відпустку?*
2. *Чи можливе надання відпусток не передбачених Колективним договором?*

Задача № 3

Громадянка Малишева перебуваючи на четвертому місяці вагітності подала заяву на конкурсний набір на посаду головного спеціаліста діловода в районний суд. Керівник апарату під час співбесіди поставила питання, щодо можливої вже помітної вагітності Малишевої та повідомила, що вона відкликала документи від проходження конкурсу, оскільки такий працівник який піде у декретну відпустку їм не потрібен.

1. *Чи законні вимоги керівника апарату?*
2. *Як діяти Малишевій?*

4. Розробити логічно-структурну схему «Система гарантій трудових прав».

Методичні рекомендації для підготовки до семінарського заняття

Вивчення цієї теми передбачає розуміння здобувачами вищої освіти двох груп правовідносин – трудових і похідних від трудових. При вивченні цієї теми студент повинен усвідомити. Що трудові правовідносини займають центральне місце у системі правовідносин.

Здобувачі вищої освіти повинні засвоїти поняття трудового права, що являють собою ці правовідносини, який їх зміст, суб'єктний склад, та які юридичні факти породжують їх виникнення.

Досліджуючи друге питання здобувачі повинні засвоїти поняття трудового договору, його обов'язкові (необхідні), факультативні та додаткові умови. Порядок укладання трудового договору. Вміти розмежовувати трудовий договір від цивільно-правового договору та від контракту. В рамках цього питання необхідно дослідити суб'єктів трудового права та їх види. Зосередити увагу на тому, що основними суб'єктами трудового права є роботодавець та працівник. Під час розгляду правового статусу працівника у трудовому праві слід звернути увагу на його загальну та спеціальну трудову правосуб'єктність, а також права та обов'язки працівника. Досліджуючи правовий статус роботодавця – на трудові правосуб'єктності роботодавців.

Розглядаючи підстави та порядок припинення трудового договору особливу увагу слід звернути на надані КЗпП України гарантії при припиненні трудового договору, проведення розрахунку при звільненні. Та на правові наслідки незаконного звільнення.

Досліджуючи питання оплата праці. Особливу увагу слід зосередити при вивченні методів правового регулювання заробітної плати: державного та договірної та напрямом за якими вони здійснюються. Вивчити тарифну систему оплати праці та її структурні елементи.

Розглядаючи регламентація норм робочого часу особливу увагу слід приділити вивченню питання стосовно нормальної і скороченої тривалість робочого часу, ненормованого робочого часу, надурочних робіт, а саме для яких категорій працівників він встановлюється та яким чином. Розуміти питання часу відпочинку, його види. Додаткові перерви. Щорічні й додаткові відпустки.

Після детального вивчення цієї теми здобувачі вищої освіти повинні вміти вирішувати практичні ситуації з означеної теми.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 24 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Іншин М. І., Щербина В. І. Трудове право України : підручник. Харків : Діа плюс, 2014. 499 с.
4. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР : станом на 6 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
5. Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 22.02.2001 № 2272-III : станом на 1 січня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2272-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Каб. Міністрів України від 17.04.2019 № 337 : станом на 7 лютого 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
7. Рекомендація щодо колективних договорів № 91 : Рек. Міжнар. орг. пр. від 29.06.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_231#Text (дата звернення: 20.08.2024).

8. Трудове право України / С. М. Бортник та ін. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 408 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6107> (дата звернення: 20.08.2024).

Нормативно-правові та підзаконні акти:

9. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.08.2024).
10. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
11. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
12. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 29.08.2024).
13. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), нестачею або втратою дороговісних металів, дороговісного каміння або валютних цінностей : Закон України від 06.06.1995 № 217/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217/95-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
14. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
15. Про зайнятість населення : Закон України 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
16. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.1993 № 3356-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
17. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
18. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України від 22.06.2012 № 5026-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17#Text> (дата звернення: 29.08.2024).

19. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
20. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВРХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
21. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 29.09.2024).
22. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
23. Про трудові колективи і підвищення їх ролі в управлінні підприємствами, установами, організаціями : Закон СРСР від 17.06.1983 № 9500-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v9500400-83#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
24. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
25. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 29.09.2024).
26. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон : наказ Міністерства фінансів України від 13.03.1998 № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
27. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 04.10.2006 № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359203-06#Text> (дата звернення: 29.08.2024).
28. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати : постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-п#Text> (дата звернення: 29.08.2024).

ТЕМА 5. Екологічне право України

Навчальні питання

1. Екологічне право. Джерела права.
2. Основні групи екологічних правових норм в Україні: природоохоронні, регулювання раціонального використання природних ресурсів, такі, що забезпечують еколого-безпечні відносини в державі.
3. Методи управління природоохоронною діяльністю.
4. Екологічні права та обов'язки громадян.
5. Екологічна політика. Її види та особливості.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання

1. Правове забезпечення раціонального використання та охорони земель України.
2. Правове забезпечення раціонального використання та охорони вод в Україні.
3. Поняття, зміст та види лісокористування.
4. Правове регулювання та охорона тваринного світу.
5. Правове регулювання та охорона рослинного світу.
6. Правова охорона надр України.

Теми реферативних повідомлень

1. Сучасна доктрина екологічного права.
2. Відшкодування шкоди спричиненої навколишньому природному середовищу.
3. Види відповідальності за шкоду спричинену навколишньому природному середовищу.

Практичне завдання

Завдання № 1

Державна екологічна інспекція, у вересні 2015 р. здійснила перевірку дотримання вимог природоохоронного законодавства ТОВ «Фрідом Бекон». Перевіркою виявлено, що водопостачання товариства здійснюється з власної артезіанської

свердловини № 19-158 глибиною 42,2 м на підставі дозволу на спеціальне водокористування № Укр. 19.9 Хрс. від 27.01.2015 терміном дії до 01.10.2017 виданого Департаментом екології Херсонської обласної державної адміністрації. Попередній дозвіл на спеціальне водокористування № Укр. 5754 від 13.05.2009 терміном дії до 01.07.2013. Перевіркою встановлено, що з 01.07.2013 по 27.01.2014 забір підземної води з артезіанської свердловини № 19-158 здійснювався без дозволу на спеціальне водокористування. Держекоінспекцією розраховано розрахунок шкоди спричиненої самовільним водокористуванням на суму 29 845 грн та подано позов до суду щодо відшкодування шкоди. Під час судових засідань судом встановлено, що ТОВ «Фрідом Бекон» завчасно звернувся для отримання дозволу до погоджувальних органів, а саме 01.06.2013 до Причорноморського управління геонадр, СЕС та до Департаменту екології облдержадміністрації. Однак, у зв'язку з реорганізацією Державних управлінь з охорони навколишнього природного середовища в Департаменти екології, дозвіл видано аж 27.01.15.

Завдання: Яке рішення має прийняти суд? Та чи зміниться ситуація якщо стане відомо, що саме до Департаменту екології Херсонської адміністрації підприємство звернулося у кінці 2014 р., у зв'язку з тим, що погоджувальні організації довго тримали документи на погодженні?

Завдання № 2

Громадянин Іванов здійснював вилов риби на вудочку з пірсу. До нього з річки підїхали працівники держрибоохорони, та пояснили що вже декілька днів об'явлений нерестовий період, тому вилов риби заборонений. За порушення правил любительського та спортивного рибальства Держекоінспектори склали протокол про адміністративне правопорушення відносно Іванова за ч. 3 ст. 85 КУпАП та вилучили знаряддя лову (вудку) та зловлену рибу.

Завдання: Чи правомірно діяли інспектори держрибоохорони?
Як би змінилася ситуація якби Іванов рибалив з човна?
Яким законодавством регулюються питання іхтіології?
Хто встановлює періоди нерест?

Задача № 3

Старший дільничний Петров затримав у місті громадянина, який зривав квіти з газонів. Громадянин пояснив дільничному, що він здійснював загальне використання природних ресурсів відповідно до ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.: він має право зривати квіти без дозволів і безкоштовно. З точки зору громадянина, жодного порушення закону він не допустив.

Завдання: Чи порушив громадянин закон у вищенаведеному випадку?

Як має відреагувати дільничний?

Задача № 4

Пан Головатий звернувся до обласної державної адміністрації з клопотанням про приватизацію степового урочища. Обласна державна адміністрація надала відповідь, що згідно з чинним екологічним законодавством урочища приватизації не підлягають, а тому його клопотання не може бути задоволене.

Пан Головатий оскаржив відмову обласної державної адміністрації до суду.

Завдання: Чи законною є відмова обласної державної адміністрації?

Яким законом охороняються степові урочища?

Методичні рекомендації

для підготовки до семінарського/практичного заняття

Дослідження цієї теми передбачає розуміння здобувачами вищої освіти екологічного права, як юридичної форми екологічних відносин. Здобувачі повинні з'ясувати основні наукові

концепції щодо правової природи та назви галузі права. З'ясувати поняття екологічного права як самостійної галузі права України, місце екологічного права в правовій системі України та принципи. Перелічити джерела екологічного права України. З'ясувати співвідношення екологічного права та екологічного законодавства. Навести класифікація джерел екологічного права України. Зокрема норми Конституції України як джерела екологічного права, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших ресурсних кодексів та законів. Охарактеризувати роль судової практики в регулюванні екологічних відносин.

Навести поняття та особливості екологічних прав громадян. Структуру екологічних прав. Привести класифікацію екологічних прав громадян звернувши окрему увагу на конституційні екологічні права такі як безпечне для життя та здоров'я довкілля, відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну негативним впливом навколишнього природного середовища, одержання екологічної інформації та ін. З'ясувати поняття, структуру, зміст, межі здійснення громадянами екологічних обов'язків громадян, їх види (загальні та спеціальні). Гарантії реалізації екологічних прав. Правові форми охорони та захист екологічних прав громадян.

Охарактеризувати політику природокористування на між-державному, державному та місцевому рівнях.

Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/213/95-вр#Text>
2. Гірничий закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1127-14#Text>
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

5. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/132/94-вр#Text>
6. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5403-17#Text>
7. Конституція України від 28 червня 1996 р., № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 (у ред. від 08.02.2006 № 3404). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3852-12#Text>
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
11. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17#Text>
12. Про аквакультуру : Закон України від 18.09.2012 № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5293-17#Text>
13. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/162/95-вр#Text>
14. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187/98-вр#Text>
15. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-п#Text>
16. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
17. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>
18. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1952-15#Text>
19. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2939-17#Text>
20. Про екологічний аудит : Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1862-15#Text>
21. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1864-15#Text>

22. Про забезпечення доступу до публічної інформації : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.11.2011 № 444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-11#Text>
23. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
24. Про затвердження Положення про Зелену книгу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0101-97#Text>
25. Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459 : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321 (у ред. Постанови від 16.12.2015 № 1173). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-п#Text>
26. Про захист рослин : Закон України від 14.10.1998 № 180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/180-14#Text>
27. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/858-15#Text>
28. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1908-14#Text>
29. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1478-14#Text>
30. Про нафту і газ : Закон України від 12.07.2001 № 2665-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2665-14#Text>
31. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
32. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 (у ред. від 21.06.2001 № 2556-III). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2707-12#Text>
33. Про охорону земель : Закон України 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/962-15#Text>
34. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1264-12#Text>
35. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text>

36. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3677-17#Text>
37. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 06.02.2003 № 486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/486-15#Text>
38. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/591-14#Text>
39. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text>

Основна:

40. Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини : монографія. Харків : Право, 2019. 672 с.
41. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2008. 168 с.
42. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 14 : Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.
43. Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навчальний посібник. Харків : Основа, 1998. 208 с.
44. Гетьман А. П., Здоровко Л. М. Регіональний екологічний контроль: теорія правового регулювання. Київ : Вид-во Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи, 2004.
45. Гетьман А. П. Юридична відповідальність в екологічному законодавстві: проблеми становлення та розвитку. Проблеми правової відповідальності : монографія / В. Я. Тацій [та ін.] ; за ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, В. І. Борисова. Харків : Право, 2014.
46. Екологічне право: підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
47. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
48. Євстігнєєв А. С. Екологічна безпека спеціального природокористування в Україні у контексті сталого розвитку: теоретико-правові аспекти : монографія. Київ : 2018. 494 с.

ТЕМА 6. Господарське право України

Навчальні питання

1. Поняття, предмет та джерела господарського права.
2. Господарські правовідносини, їх ознаки і види.
3. Поняття та види суб'єктів господарських правовідносин.
 - 3.1. Громадяни-підприємці як суб'єкти господарських правовідносин.
 - 3.2. Поняття та види організаційно-правових форм підприємства.
 - 3.3. Поняття і види господарських товариств.
 - 3.4. Поняття та види кооперативів.
 - 3.5. Господарські об'єднання підприємств.
4. Державна реєстрація суб'єктів господарювання.
5. Припинення діяльності суб'єкта господарювання.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання

1. Принципи та методи господарського права.
2. Господарське право, як галузь правової науки і навчальна дисципліна.
3. Державна підтримка підприємницької діяльності.
4. Ліцензування господарської діяльності.
5. Правовий режим майна суб'єктів господарювання.
6. Поняття та головні засади приватизації.
7. Порядок та способи приватизації.
8. Поняття, підстави та види господарських зобов'язань.
9. Поняття, ознаки господарського договору.
10. Відповідальність у господарських правовідносинах.

Теми реферативних повідомлень

1. Поняття та система джерел господарського права України.
2. Поняття об'єднання підприємств. Види об'єднань підприємств.
3. Поняття санкцій в господарському процесі.
4. Господарські зобов'язання.
5. Загальні положення про господарські договори.
6. Правове регулювання банкрутства.

Методичні рекомендації**для підготовки до семінарського/практичного заняття**

При вивченні даної теми студентам слід опрацювати рекомендовану для вивчення теми літературу та засвоїти навчальні питання.

Майбутній спеціаліст повинен орієнтуватись в системі господарського права, знати методи та форми господарювання, елементи та принципи підприємницької діяльності.

Знати види та форми підприємств, установ, організацій та їх вплив на формування державної економічної політики розвитку держави. Процедуру створення суб'єктів господарювання, необхідні установчі документи та порядок державної реєстрації. Знати етапи процедури припинення суб'єктів господарювання в добровільного та судовому порядку.

Рекомендована література**Нормативно-правові акти:**

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/213/95-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Гірничий закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1127-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2022-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/132/94-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

7. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5403-17#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
10. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 (у ред. від 08.02.2006 № 3404). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3852-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Про аквакультуру : Закон України від 18.09.2012 № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5293-17#Text>
12. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/162/95-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
13. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187/98-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
14. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
15. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
16. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>
17. Про екологічний аудит : Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1862-15#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
18. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1864-15#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
19. Про забезпечення доступу до публічної інформації : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.11.2011 № 444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-11#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

20. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
21. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки : Закон України від 21.09.2000 № 1989-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
22. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
23. Про затвердження положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 в редакції постанови від 07.04.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-98-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
24. Про затвердження Положення про Зелену книгу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0101-97#Text>
25. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля : Наказ Мінприроди України від 18.12.2003 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
26. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321 (у ред. Постанови від 16.12.2015 № 1173). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
27. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2011 № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
28. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
29. Про затвердження Типового договору оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2021-п#n12> (дата звернення: 20.08.2024).

30. Про захист рослин : Закон України від 14.10.1998 № 180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/180-14#Text>
31. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/858-15#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
32. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1908-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
33. Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2026-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
34. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1478-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
35. Про нафту і газ : Закон України від 12.07.2001 № 2665-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2665-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
36. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19#Text>
37. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 № 2245-II. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
38. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
39. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 (у ред. від 21.06.2001 № 2556-III). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2707-12#Text>
40. Про охорону земель : Закон України 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/962-15#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
41. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1264-12#Text>
42. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text>
43. Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення : Закон України від 10.01.2002 № 2918-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2918-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

44. Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/255/95-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
45. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-92-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
46. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14#Text>
47. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
48. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3677-17#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
49. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
50. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 280-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-р#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
51. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
52. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 № 1039-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1039-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
53. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2320-20#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
54. Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002 № 3055-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3055-14#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
55. Про затвердження Режиму рибальства в басейні Чорного моря у 2022 р. : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства

- України від 10.04.2022 № 217. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-22#Text>
56. Про затвердження Режиму рибальства у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) України у 2022 р. : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10.04.2022 № 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0422-22#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
- Основна:**
57. Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини : монографія. Харків : Право, 2019. 672 с.
 58. Бредіхіна В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2008. 168 с.
 59. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 14 : Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.
 60. Тематика курсових робіт з навчальної дисципліни «Екологічне право» / Гетьман А. К. Соколова, О. В. Донець та ін. ; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015. 496 с.
 61. Екологічне право : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
 62. Господарське право : підручник / О. П. Подцерковний, В. Г. Олюха, О. О. Квасніцька [та ін.] ; за ред. О. П. Подцерковного. 4-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2024. 584 с.
 63. Господарське право. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 15 / редкол.: В. А. Устименко та ін. ; Нац. Акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 784 с.
 64. Господарське право : підручник / за ред. О. П. Подцерковного. 3-те вид., допов. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
 65. Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2017. 208 с.
 66. Краснова М. В. Екологічне право України. Загальна частин : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.

ТЕМА 7. Сімейне право України

Навчальні питання

1. Загальна характеристика сімейного права.
2. Сімейні правовідносини.
3. Поняття шлюбу, умови його укладання та розірвання.
4. Законний та договірний режим майна подружжя.
5. Особисті немайнові права і обов'язки подружжя.
6. Майнові правовідносини подружжя.

Питання, які виносяться для самостійного опрацювання

1. Загальна характеристика аліментних зобов'язань.
2. Підстави виникнення між подружжям обов'язків з утримання.
3. Право на утримання після розірвання шлюбу.
4. Договір подружжя про надання утримання.
5. Шлюбний договір.
6. Розірвання шлюбу в органах державної реєстрації актів цивільного стану та в суді.
7. Поняття батьківських правовідносин та підстави їх виникнення.
8. Особливості та зміст особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей.
9. Поняття майнових правовідносин між батьками та дітьми.
10. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів.
11. Поняття та сутність усиновлення.
12. Опіка та піклування над дітьми.
13. Особливості правового регулювання сімейних відносин з іноземним елементом.

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості відносин, що регулюються сімейним правом.
2. Місце сімейного права в системі сучасного права України.
3. Місце міжнародно-нормативних актів у системі сімейного законодавства.

4. Юридичні факти в сімейному праві.
5. Особливості правового застосування і тлумачення терміну «член сім'ї».
6. «Сім'я», як особливий суб'єкт в національному законодавстві.
7. Історико-правовий аналіз розвитку шлюбного договору.
8. Застосування шлюбного договору.

Практичне завдання

Задача № 1

До Суворовського ДРАЦСу звернулись Попов та Ільїна із заявою про реєстрацію шлюбу. Повідомили, що більше 5-ти років проживають однією сім'єю та мають трьох спільних дітей, яким 3 роки, 2 роки та 8 місяців. При цьому Попов не записаний їх батьком. Представник Суворовського ДРАЦСу прийняла заяву і через два дні зареєстрував шлюб між Поповим та Ільїною. При державній реєстрації шлюбу Попов будучи військовозобов'язаним, змінив своє прізвище на прізвище дружини.

Чи має право орган ДРАЦСу зареєструвати такий шлюб у день подачі заяви?

Чи повинно бути вказано в актовій книзі про державу реєстрацію?

Які особливості реєстрації шлюбу, що особи, які вступають в шлюб мають спільну дитину?

Чи повинен Суворовський ДРАЦС сповістити військкомат про зміну прізвища військовозобов'язаного Попова?

Які дії зобов'язаний здійснити представник Суворовського ДРАЦСу при прийнятті заяви про реєстрацію такого шлюбу?

Задача № 2

До адвоката звернулася Фащук І. яка одинадцять років перебувала у шлюбі з Фащук М. У січні 2019 р. шлюб був розірваний у судовому порядку з поділом спільної сумісної власності. Під час поділу спільно нажитого майна подружжя уклали договір, відповідно до якого трикімнатна квартира лишалась їй та спільному синові, а машина та дача чоловіку. 1 вересня 2024 р. Фащук М. дізналась, що чоловік під час шлюбу придбав

квартиру в місті Києві за рахунок коштів, які він отримував в якості щомісячної премії за досягнення у праці.

Чи може Фацук І. претендувати на квартиру в місті Києві?

Чи можна до даних правовідносин застосовувати норми, які регулюють позовну давність?

Задача № 3

Громадянка Олена проживала у шлюбі з громадянином Олексієм з 1998 р. 2002 р. купили трикімнатну квартиру, машину. Мають сина 15 років. З 2018 р. між подружжям часто спалахували сварки під час яких Олексій на деякий час уходив з дому та проживав окремо. У 2022 р. сварки загострились та 1 лютого 2022 р. Олексій взявши сина поїхав проживати до матері. 22 червня 2022 р. Олексія знайшли мертвим у квартирі, яку він придбав 05 липня 2022 р. Під час вступу в спадок Олена дізналась, що Суворовським районним судом 22 вересня 2020 р. їх з Олексієм офіційно розлучено. Заяву до суду подав Олексій не сповістивши Олену. Олена жодних повісток та рішень суду не отримувала. Через офіційне розлучення вона не може претендувати на спадкову частку двокімнатної квартири Олексія, яку він придбав 05 липня 2022 р. Батьки Олексія також претендували на частину спадку.

Як можна охарактеризувати відносини Олексія та Олени з 22 вересня 2020 р.?

Яким чином доказувати сімейні відносини з 22 вересня 2020 р. та чи це юридично можливо?

Які дії повинна здійснити Олена?

Яке рішення повинен прийняти суд у випадку, якщо Олена подасть апеляцію на рішення Суворовського районного суду від 22 вересня 2020 р.?

Задача № 4

Громадянка Людмила 2015 р. розлучилась з громадянином Павлом. Від шлюбу з нею лишився син 5 років. Павло працював першим помічником капітана дальнього плавання.

Мав контракти 3 місяці роботи через 2 місяці відпочинку. Усі контракти з іноземними компаніями, які не сплачували податки до бюджету України. Під час розлучення Людмила запросила аліменти на дитину. Але через те, що Павло офіційно не працював в Україні виконавча служба не змогла стягувати аліменти. Павло принципово не сплачував аліменти самостійно, сину нічим не допомагав. У результаті несплати аліментів утворилась заборгованість за 5 років.

Чи можливо стягнути аліменти з особи, яка офіційно не працює в Україні?

Чи може виконавча служба стягнути аліменти за періоди заборгованості?

Які дії може прийняти Людмила за для стимулювання Павла виплатити аліменти?

Методичні рекомендації

для підготовки до семінарського/практичного заняття

Досліджуючи вказану тему слухач повинен розкрити особливості сімейного права та його місце в системі права України. Предмет, метод, сімейного права. Принципи та функції сімейного права.

Охарактеризувати підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.

Здійснення сімейних прав і виконання сімейних обов'язків. Суб'єкти сімейних правовідносин. Об'єкт сімейних правовідносин. Зміст сімейних правовідносин. Право на захист сімейних прав та інтересів.

Розглядаючи питання шлюбу необхідно навести поняття шлюбу та його ознаки. Визначити умови укладання шлюбу та державної реєстрації шлюбу. Навести порядок та підстави визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним. Порядок та підстави припинення шлюбу. Розірвання шлюбу. Режим окремого проживання подружжя. Звернути увагу на шлюбний договір та його зміст.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
2. Житловий кодекс України від 30 червня 1983 р. № 5464-Х. *Відомості Верховної Ради України*. 1983. Додаток до № 28, ст. 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / під ред. Д. В. Журавльова. Київ : Центр навчальної літератури. 2018. 520 с.
4. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
5. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
8. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
9. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
10. Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах : Конвенція, 22 січня 1993 р. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 44. С. 328. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 16.08.2024).

11. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1296-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення: 16.08.2024).
12. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 16.08.2024).
13. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. Т. В. Бондар та О. В. Дзери. Вид. 2-ге, стер. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 520 с.
14. Сімейне право : навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання / О. В. Манжосова, А. І. Гнатівська, Я. С. Мошинська. Чернівці, 2021. 68 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15790> (дата звернення: 16.08.2024).
15. Сімейне право України : навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т. В. Курило. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/405> (дата звернення: 16.08.2024).
16. Сімейне право України : підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2605> (дата звернення: 16.08.2024).
17. Сімейне право : навчально-методичний посібник / Н. М. Процьків, Н. Д. Гетьманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2021. 148 с.
18. Сімейне право : підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2016. 512 с.
19. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.08.2024).
20. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 16.08.2024).

Допоміжна:

21. Ватрас В. А. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права як джерела сімейного права України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2019. Вип. 49. С. 109–121. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/8664> (дата звернення: 16.08.2024).
22. Ватрас В. А. Джерела сімейного права : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 516 с. URL: <http://dspace.wupn.edu.ua/handle/316497/40491> (дата звернення: 16.08.2024).
23. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: огляд доктринальних доробок. Вища школа адвокатури НААУ 04.06.2021. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/dzherela-simejnogo-prava-oglyaddoktrynalnyh-dorobok/> (дата звернення: 16.08.2024).
24. Долинська М. Поняття сім'ї в аграрному праві України. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. № 1 (29). С. 112–116. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-8-number-129-2021/ponyattyasimyi-v-agrarnomu-pravi> (дата звернення: 16.08.2024).
25. Скребовська С. Правовий механізм позбавлення батьківських прав в Україні. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Херсон, 17–18 листопада 2021 р. С. 330–332.

Розділ III ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Перелік тестових завдань для підготовки до заліку

1. **Вкажіть загальні причини виникнення держави і права (надайте найбільш повну і правильну відповідь):**
 - а) утворення класів як великих груп з протилежними інтересами, та подальшою боротьбою за владу та її утримання;
 - б) три великі поділи праці, поява надлишкового продукту, утворення класів та неспроможність первісної суспільної влади врегулювати класові суперечності;
 - в) усі відповіді вірні;
 - г) причини виникнення держави і права наразі науковцям невідомі.
2. **Назвіть основні теорії виникнення держави і права (надайте найбільш повну і правильну відповідь):**
 - а) патріархальна та теорія насилля;
 - б) соціально-економічна (класова) та договірна;
 - в) космічна та органічна;
 - г) усі відповіді вірні.
3. **Сукупність таких властивостей як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність – це:**
 - а) правосуб'єктність;
 - б) правовий статус;
 - в) громадянство;
 - г) правова культура.
4. **Функції теорії держави і права – це:**
 - а) існуючі державно-правові явища і процеси, знаходить невідомі раніше, описує їх, збільшуючи знання;
 - б) основні напрями її впливу на державно-правову дійсність, а саме на розвиток юридичної науки, практичної

юридичної діяльності, а також професійної юридичної освіти;

- в) узагальнення розуміння юридичних явищ та напрацювань інших юридичних наук вона дає змогу створити теоретичну основу для юриспруденції загалом;
- г) основні напрями координації держави спрямовані, а саме на розвиток юридичної науки, практичної юридичної діяльності, а також професійної юридичної освіти.

5. Функцій теорії держави і права поділяються на:

- а) пізнавальну (гносеологічну), буттєву (онтологічну), евристичну, прогностичну, аксіологічну, методологічну, системоутворювальну, комунікативну та ідеологічну функцію;
- б) розпізнавальну, побутову, евристичну, прогресивну, методологічну, системоутворювальну, комунікативну та ідеологічну функцію;
- в) перша та друга відповідь правильні;
- г) пізнавальну (гносеологічну), побутову, евристичну, прогресивну, методологічну, системоутворювальну, інтегративну та ідеологічну функцію.

6. Держава – це:

- а) політико-територіальна організація влади суспільства, яка виражає, узгоджує і забезпечує інтереси населення шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки, і за участю спеціальних органів управління та органів примусу;
- б) суверенна, політико-територіальна організація влади суспільства, яка виражає, узгоджує і забезпечує інтереси населення шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки, і за участю спеціальних органів управління та органів примусу, вирішує групові, індивідуальні та загальносуспільні справи і виступає суб'єктом міжнародно-правових відносин;
- в) це продукт суспільного розвитку, що є складним соціальним явищем, яке тісно пов'язане і багато в чому

залежне від економічного, політичного і культурного розвитку суспільства;

- г) це форма організації політичної влади.

7. Форма держави – це:

- а) порядок організації і функціонування державної влади відносно форми правління, форми територіального устрою та форми державного режиму;
- б) організація вищої державної влади, що передбачає порядок її утворення та діяльності, повноваження і взаємозв'язок її органів, а також взаємовідносини з населенням країни;
- в) продукт суспільного розвитку, що є складним соціальним явищем, яке тісно пов'язане і багато в чому залежне від економічного, політичного і культурного розвитку суспільства;
- г) внутрішня структура держави, спосіб її територіального поділу, співвідношення держави як єдиного цілого з її складовими частинами, міру централізації та децентралізації державної влади.

8. Форма правління – це:

- а) порядок організації і функціонування державної влади відносно форми правління, форми територіального устрою та форми державного режиму;
- б) організація вищої державної влади, що передбачає порядок її утворення та діяльності, повноваження і взаємозв'язок її органів, а також взаємовідносини з населенням країни;
- в) продукт суспільного розвитку, що є складним соціальним явищем, яке тісно пов'язане і багато в чому залежне від економічного, політичного і культурного розвитку суспільства;
- г) форма державного правління, при якій всі вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

9. Форма державного устрою – це:

- а) порядок організації і функціонування державної влади відносно форми правління, форми територіального устрою та форми державного режиму;
- б) це внутрішня структура держави, спосіб її територіального поділу, співвідношення держави як єдиного цілого з її складовими частинами, міру централізації та децентралізації державної влади;
- в) продукт суспільного розвитку, що є складним соціальним явищем, яке тісно пов'язане і багато в чому залежне від економічного, політичного і культурного розвитку суспільства;
- г) форма державного правління, при якій всі вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

10. Право – це:

- а) це впорядкована сукупність (система) чинних формально визначених та загальнообов'язкових правил поведінки конкретної держави, зафіксованих у формальних джерелах права;
- б) це передбачена нормами права вид і міра можливих дій чи бездіяльності конкретного суб'єкта;
- в) це міра свободи, рівності та справедливості, виражена через впорядковану сукупність (систему) формально визначених та загальнообов'язкових правил поведінки (норм), сформульованих (або визнаних) державою, які фіксують суб'єктивні права та обов'язки сторін, забезпечують регулювання суспільних відносин та гарантуються легальним примусом держави (інтегративний підхід до право розуміння);
- г) це основоположні ідеї, базові засади, через які виявляється зміст та сутність права, призначення та спрямованість правового регулювання у суспільств.

11. Назвіть методи правового регулювання в конституційному праві:

- а) імперативний та дозвоільний;
- б) імперативний та диспозитивний;

- в) аналізу та синтезу;
- г) імперативний, аналітичний, дозвоільний та диспозитивний.

12. Які з наведених принципів не відносяться до конституційних:

- а) універсальності та імперативності;
- б) універсальності та системності;
- в) демократизму та гуманізму;
- г) наступності та загальнообов'язковості.

13. Новообраний Президент України звернувся з поданням до Верховної Ради України щодо звільнення з посади Міністра закордонних справ України. Яке юридичне значення для Верховної Ради України має таке подання Президента України:

- а) Верховна Рада України може відхилити подання та не розглядати його на пленарному засіданні;
- б) Верховна Рада України має прийняти подання, якщо його узгоджено з Прем'єр-міністром України;
- в) Верховна Рада України має поставити питання на голосування після розгляду на пленарному засіданні;
- г) Верховна Рада України може відмовити в розгляді, якщо Президент України не запропонував одночасно з поданням нову кандидатуру на посаду міністра.

14. Яким чином згідно з юридичною позицією Конституційного Суду України народ як носій суверенітету може реалізувати своє право визначати конституційний лад в Україні:

- а) шляхом обрання Верховної Ради України, яка приймає Конституцію України;
- б) шляхом формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні;
- в) шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі;
- г) шляхом прийняття на всеукраїнському референдумі законів з питань, що стосуються засад конституційного ладу України.

15. До яких посад належать посади членів Кабінету Міністрів України:
 - а) політичних;
 - б) патронатної служби;
 - в) державної служби;
 - г) адміністративних.
16. Що виступає предметом договору купівлі-продажу:
 - а) будь-яке майно (товар), яким володіє продавець;
 - б) майно (товар), яке є у продавця на момент укладення договору або буде створене (придбане, набуто) продавцем у майбутньому а також майнові права;
 - в) майно (товар), який наявний на праві власності продавцю на момент укладення договору або буде придбаний чи створений (придбане, набуто) продавцем у майбутньому;
 - г) відсутня повна правильна відповідь.
17. Які правові наслідки відмови продавця передати товар:
 - а) у разі відмови продавця передати проданий товар покупець має право відмовитися від договору купівлі-продажу;
 - б) у разі відмови продавця передати проданий товар покупець має право вимагати відшкодування матеріальної та моральної шкоди;
 - в) у разі відмови продавця передати проданий товар покупець має право звернутись до суду для примусового виконання зобов'язання з продажу товару;
 - г) усі відповіді правильні.
18. З якого моменту починається обчислення гарантійного строку:
 - а) з моменту розпаковки товару, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу;
 - б) з моменту початку фактичного користування товаром, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу;
 - в) з моменту передання товару покупцеві, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу;
 - г) правильна відповідь відсутня.

19. Яким періодом часу визначається строк придатності товару:
 - а) строк придатності товару визначається періодом часу, який обчислюється з дня його виготовлення і протягом якого товар є придатним для використання, або терміном (датою), до настання якого товар є придатним для використання;
 - б) строк придатності товару визначається періодом часу, який обчислюється з дня його придбання і протягом якого товар є придатним для використання, або терміном (датою), до настання якого товар є придатним для використання;
 - в) строк придатності товару визначається періодом часу, який прописаний на товарі та є обов'язковим елементом;
 - г) строк придатності товару має необмежений період часу застосування, якщо інше не зазначене на упаковці.
20. Що з переліченого НЕ Є правом покупця, які настають передання товару неналежної якості:
 - а) пропорційного зменшення ціни;
 - б) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
 - в) відшкодування витрат на усунення недоліків товару;
 - г) звернення до правоохоронних органів з метою врегулювання питання щодо подальшого відшкодування шкоди.
21. Яке з наведених визначень договору роздрібної купівлі-продажу є найбільш повним та вірним:
 - а) за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його;
 - б) за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар,

- що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його;
- г) за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його;
- д) жодна з відповідей не відповідає вимогам ЦК України.
- 22. У який строк покупець має право обміняти товар? Вкажіть найбільш повну відповідь:**
- а) 14 денний термін;
- б) 14 днів не рахуючи дня купівлі непродуктового товару належної якості;
- в) 30 денний термін;
- г) 14 днів не рахуючи дня купівлі непродуктового товару належної якості.
- 23. Яке з наведених визначень договору поставки є найбільш повним та вірним:**
- а) за договором поставки продавець (постачальник), зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму;
- б) за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму;
- в) за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар

- у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму;
- г) правильне визначення відсутнє.
- 24. Чи застосовуються до договору поставки загальні положення про договір купівлі- продажу:**
- а) так, застосовуються;
- б) ні, це окремий вид договору;
- в) частково застосовуються певні положення;
- г) застосовуються, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін.
- 25. Яке з наведених визначень договору поставки є найбільш повним та вірним:**
- а) за договором контрактиції сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору;
- б) за договором контрактиції сільськогосподарської продукції виробник зобов'язується виробити визначену договором продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту), а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору;
- в) за договором контрактиції сільськогосподарської продукції продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, пов'язаних з особистим, сімейним,

- домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму;
- г) за договором контрактації сільськогосподарської продукції продавець (постачальник), зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму.
- 26. У якій формі може бути укладено договір дарування:**
- а) лише в усній;
 - б) лише в письмовій;
 - г) в усній або письмовій;
 - в) в усній або письмовій та для певних видів дарування необхідне нотаріальне посвідчення.
- 27. Позовна давність, що застосовується до вимог про розірвання договору дарування:**
- а) встановлена загальна позовна давність в три роки;
 - б) три роки;
 - в) один рік;
 - г) два роки.
- 28. У якій формі може бути укладено договір довічного утримання:**
- а) лише в усній;
 - б) лише в письмовій;
 - в) в усній або письмовій;
 - г) в усній або письмовій та для певних видів дарування необхідне нотаріальне посвідчення.
- 29. Яке з наведених визначень договору дарування є найбільш повним та вірним:**
- а) за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно;

- б) за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) за гроші передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно;
 - в) за договором довічного утримання одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у користування;
 - г) за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) за гроші передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність.
- 30. Право інтелектуальної власності – це:**
- а) право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом;
 - б) результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом;
 - в) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
 - г) правильне визначення відсутнє.
- 31. Особистими немайновими правами інтелектуальної власності НЕ є:**
- а) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
 - б) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
 - в) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом;

- г) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності.
- 31. Строк чинності прав інтелектуальної власності:**
- особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом; Майнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором;
 - особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором; Майнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом;
 - особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом; Майнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково;
 - правильна відповідь відсутня.
- 32. Який строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір:**
- 70 років після смерті автора;
 - протягом всього життя автора;
 - постійне;
 - 10 років після смерті автора.
- 33. Що є предметом найму (оренди) транспортного засобу:**
- автомобільний транспорт;
 - повітряні, морські, річкові судна, а також наземні самостійні транспортні засоби тощо;
 - транспортні засоби;
 - правильна відповідь відсутня.
- 34. Винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу:**
- оплата праці;
 - заробітна плата;

- гарантійна виплата;
 - винагорода за виконану роботу.
- 35. Які із наведених виплат не належать до основної заробітної плати:**
- тарифні ставки;
 - посадові оклади;
 - відрядні розцінки;
 - гарантійні виплати.
- 36. Що є особливою формою трудового договору, що визначає його зміст:**
- контракт;
 - трудова угода;
 - колективний договір;
 - усі передбачені випадки.
- 37. Сфера застосування контракту визначається:**
- законодавством України;
 - тільки законами України;
 - законами та локальними нормативними актами;
 - колективними договорами.
- 38. Розрізняють такі види сумісництва:**
- внутрішнє і зовнішнє;
 - основне та додаткове;
 - загальне і спеціальне;
 - загальне і особливе.
- 39. Трудовий договір може бути:**
- безстроковим, що укладається на невизначений строк;
 - на визначений строк, встановлений за погодженням сторін;
 - таким, що укладається на час виконання певної роботи;
 - усі відповіді правильні.
- 40. Під час звільнення з роботи розрахунок з працівником проводиться:**
- у день звільнення працівника;
 - не пізніше трьох днів з моменту видання наказу про звільнення;

- в) у день здачі обхідного листа;
 - г) у день звільнення працівника, але у форс-мажорних випадках не пізніше трьох днів з моменту видання наказу про звільнення.
- 41. Строковий трудовий договір укладається:**
- а) на строк, визначений сторонами, але не більше, ніж на 3 роки;
 - б) на строк, установлений за погодженням сторін;
 - в) на 1 рік;
 - г) чинним законодавством не встановлено.
- 42. Умови трудових договорів, які погіршують становище працівників порівняно з чинним законодавством України про працю, дійсні:**
- а) дійсні при згоді працівника;
 - б) не дійсні;
 - в) дійсні, якщо з погіршенням окремих умов збільшують зарплату;
 - г) чинним законодавством не встановлено.
- 43. Сезонними працівниками вважаються особи, прийняті на роботи, які за ознаками природних і кліматичних умов виконуються не цілий рік, а лише впродовж певного періоду (сезону), що не перевищує:**
- а) 3 місяців;
 - б) 6 місяців;
 - в) 2 місяців;
 - г) відповідного сезону.
- 44. Відповідно до КЗпП України основні обов'язки працівника за трудовим договором:**
- а) виконувати роботу, визначену в договорі, з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку;
 - б) виконання працівником певної трудової функції у спільній колективній праці даної організації;
 - в) виконувати вказівки керівництва;
 - г) визначаються самим договором.

- 45. Які видами матеріальної відповідальності у трудових правовідносинах визначені КЗпП України:**
- а) дольова та солідарна;
 - б) договірна та не договірна;
 - в) обмежена і повна;
 - г) субсидіарна та дольова.
- 46. Відповідно до КЗпП України підставою матеріальної відповідальності є:**
- а) будь-яке майнове правопорушення;
 - б) адміністративне правопорушення;
 - в) трудове майнове правопорушення;
 - г) майнове та моральне правопорушення.
- 47. Зміст обмеженої матеріальної відповідальності полягає у наступному:**
- а) це обов'язок працівника, з вини якого заподіяно шкоду, відшкодувати власнику пряму дійсну шкоду, але не більше його середнього місячного заробітку;
 - б) це обов'язок працівника, з вини якого заподіяно шкоду, відшкодувати власнику пряму дійсну шкоду не враховуючи упущеної вигоди, незалежно від розміру середнього місячного заробітку;
 - в) це обов'язок працівника, з вини якого заподіяно шкоду, відшкодувати власнику не лише пряму дійсну шкоду, а також і упущену вигоду;
 - г) це обов'язок працівника, з вини якого заподіяно шкоду, відшкодувати власнику лише упущену вигоду, а пряма дійсна шкода не відшкодовується.
- 48. Відповідно до КЗпП України тривалість щотижневого безперервного відпочинку повинна бути не менш як:**
- а) 40 годин;
 - б) 38 годин;
 - в) 42 години;
 - г) 36 годин.

49. Назвіть граничні норми застосування надурочних робіт відповідно до КЗпП України:

- а) не більше 4 годин протягом двох днів підряд та 120 годин на рік;
- б) не більше 4 годин на день;
- в) не більше 6 годин протягом двох днів підряд та 120 годин на рік;
- г) не більше 4 годин протягом двох днів підряд та 140 годин на рік.

50. Забороняється залучення до роботи в нічний час:

- а) вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до трьох років, осіб, молодших вісімнадцяти років, та інших категорій працівників, передбачених законодавством;
- б) вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до шести років, осіб, молодших вісімнадцяти років, та інших категорій працівників, передбачених законодавством;
- в) тільки вагітних жінок;
- г) робота в нічний час можлива для всіх категорій осіб.

51. Робочий час – це:

- а) час, протягом якого працівник виконує роботу, визначену угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку;
- б) час, протягом якого відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку, організації й умов трудового договору працівник повинен виконувати трудові обов'язки, а також інші періоди часу, що відповідно до законів та інших нормативно-правових актів належать до робочого часу;
- в) період, коли працівник перебуває у підпорядкуванні роботодавця;
- г) законодавством України не надано чіткого визначення.

52. Стаття 50 Конституції проголошує, що кожен має право на:

- а) сприятливе для життя і здоров'я навколишнє середовище;
- б) безпеку харчових продуктів і предметів побуту;

- в) відшкодування шкоди завданої порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля;
- г) безпечне для життя і здоров'я довкілля.

53. Згідно з Конституцією України існують такі форми права власності на природні ресурси:

- а) державна, колективна, приватна;
- б) державна, комунальна, приватна;
- в) загальнодержавна, приватна, власність народу України;
- г) власність народу України, державна, комунальна, приватна.

54. У приватній власності за чинним екологічним законодавством можуть знаходитися:

- а) земельні ділянки сільськогосподарського призначення;
- б) замкнені природні водойми загальною площею до 3 гектарів;
- в) підземні сховища нафти та продукти її переробки;
- г) будь-які об'єкти тваринного світу, в тому числі занесені до Червоної книги.

55. У приватній власності за чинним природоохоронним законодавством НЕ можуть знаходитися:

- а) замкнені природні водойми загальною площею до 3 гектарів;
- б) земельні ділянки сільськогосподарського призначення;
- в) земельні ділянки індивідуального приватного будівництва;
- г) дачні земельні ділянки.

56. Водоохоронна зона навколо водойм складає:

- а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 25 метрів; для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 гектарів – 50 метрів; для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів;
- б) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 15 метрів; для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше

- 3 гектарів – 50 метрів; для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів;
- в) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 25 метрів; для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 гектарів – 100 метрів; для великих річок, водосховищ на них та озер – 200 метрів;
- г) правильна відповідь відсутня.
- 57. Водоохоронна зона уздовж морських заток і лиманів складає:**
- а) не менше двох кілометрів від урізу води;
- б) не більше двох кілометрів від урізу води;
- в) не менше трьох кілометрів від урізу води;
- г) не більше трьох кілометрів від урізу води.
- 58. Назвіть види природокористування:**
- а) спеціальне та загальне;
- б) приватне та державне;
- в) індивідуальне та колективне;
- г) спеціальне, загальне, приватне, державне та колективне.
- 59. Відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря» забруднення атмосферного повітря – це:**
- а) змінення складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища;
- б) надходження в атмосферне повітря забруднюючих речовин або суміші таких речовин;
- в) гранично допустима кількість забруднюючої речовини у відпрацьованих газах пересувного джерела, що відводиться в атмосферне повітря;
- г) гранично допустимий викид забруднюючої речовини або суміші цих речовин в атмосферне повітря від стаціонарного джерела викиду.

- 60. Господарська чи інші види діяльності, пов'язані з порушенням умов і вимог до викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на його стан, передбачених дозволами, може бути обмежена, тимчасово заборонена (зупинена) або припинена:**
- а) Державною екологічною інспекцією та її територіальними органами на місцях;
- б) судом;
- в) Державною податковою службою та її територіальними органами на місцях;
- г) не відомо.
- 61. Природно-заповідний фонд становлять:**
- а) ділянки суші;
- б) водного простору;
- в) природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність;
- г) все вище перелічене.
- 62. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд» до основних засобів збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду НЕ відносять:**
- а) встановлення заповідного режиму;
- б) здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання;
- в) встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів;
- г) правильна відповідь відсутня.
- 63. Спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється:**
- а) межах ліміту та на підставі дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- б) у межах територій та природних об'єктів природно-заповідного фонду;
 - в) не встановлюється;
 - г) правильна відповідь а–в.
64. **Природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, підтримання природних спонтанних процесів і явищ, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки – це:**
- а) природні заповідники;
 - б) природні заказники державного значення;
 - в) біосферні заповідники;
 - г) національні парки.
65. **Природоохоронними, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що утворюються з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів є:**
- а) природні заповідники;
 - б) природні заказники державного значення;
 - в) біосферні заповідники;
 - г) національні парки.
66. **Учасники відносин у сфері господарювання є:**
- а) суб'єкти господарювання, споживачі;
 - б) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією;
 - в) громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання

- чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності;
 - г) всі вище перелічене.
67. **Господарська діяльність – це:**
- а) діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність;
 - б) відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю;
 - в) правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності;
 - г) діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями.
68. **Які принципи підприємницької діяльності НЕ передбачені в Господарському кодексі України:**
- а) вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;
 - б) самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
 - в) вільного найму підприємцем працівників;
 - г) правильна відповідь відсутня.
69. **Некомерційне господарювання – це:**
- а) самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку;

- б) самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів з метою одержання прибутку;
- в) правильні всі відповіді;
- г) правильна відповідь відсутня.

Навчальне видання

**Оржинська Ельвіра Ігорівна
Скребовська Світлана Вікторівна**

ПРАВО

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо проведення семінарських занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»
галузі знань 81 «Право»

В авторській редакції

Технічний редактор	<i>Оксана Гринюк</i>
Дизайн обкладинки	<i>Анастасія Юдашкіна</i>
Верстання	<i>Олена Данильченко</i>

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 30.01.2025 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Book Antiqua. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 4,65 Наклад 300. Замовлення № 0125/05.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7653 від 18.08.2022 р.